

I | DE BELOFTE VAN CHICAGO

Op de foto van het zwemteam van de DuSable High School staat Fraser C. Robinson III in een donkere zwembroek op de achterste rij, als derde van links. Hij heeft een ontbloot bovenlijf en is slank en fit. Hij heeft sterke armen en een zelfverzekerde blik. Het was 1953 en de zeventienjarige laatstejaars had zijn middelbare school bijna afgerond. Over vijf jaar zou hij als soldaat op weg zijn naar Duitsland. Nog eens vijf jaar later zou hij getrouwd en vader zijn. Een campagnemedewerker van de Democraten die spoedig op de loonlijst van de stad Chicago zou staan. Het werk dat hij een groot deel van zijn leven zou doen bestond uit het onderhouden van hogedrukboilers voor een waterzuiveringsbedrijf. Het waren eentonige diensten van acht uur lang en het werk betaalde net genoeg om van rond te komen. Zijn intelligentie en zijn energie bewaarde hij voor zijn gezin. In zijn jeugd had hij veel gezwommen, maar zijn lichamelijke aftakeling begon al snel. Door multiple sclerose hadden zijn hersenen zijn lichaam steeds minder onder controle. Hij begon mank te lopen en had eerst een wandelstok en later krukken nodig. Uiteindelijk gebruikte hij een elektrische scootmobiel. Wanneer hij thuis zijn blauwe werkoverhemd aantrok, zagen zijn kinderen dat hij veel moeite had met de knoopjes. Na het werk vroeg hij hen zo nu en dan om de boodschappen de trap naar hun appartement op te dragen. ‘Robbie’, zoals zijn collega’s hem meestal noemden (thuis hadden ze het over ‘Diddley’), bleef nog lang werken, hoewel hij al een hele poos recht had op een arbeidsongeschiktheidsuitkering. ‘De moedigste man die ik ooit heb gekend,’ zei Dan Maxime, een collega van het waterzuiveringsbedrijf.¹

In 2008, zestien jaar na het overlijden van Fraser Robinson, zei Michelle tegen de kiezers dat haar vader nog steeds haar ‘poolster’ is. ‘Ik probeer er altijd voor te zorgen dat hij trots op me kan zijn. Wat zou mijn vader vinden van de keuzes die ik maak, het leven dat

ik leid, de carrières die ik kies en de man met wie ik ben getrouwd? Dat is de stem in mijn hoofd die me sterk maakt en met beide benen op de grond houdt. Die stem zorgt ervoor dat ik het meisje uit de South Side in Chicago blijf, ongeacht het aantal camera's in de zaal, hoeveel handtekeningen de mensen willen of hoe groot we worden,' zei ze.² Die stem in haar hoofd kwam voort uit hoe Fraser zelf was opgevoed in de South Side, en uit het beperkte maar evenwichtige leven dat hij leidde. Zijn diepgelovige moeder en ambitieuze vader kwamen van South Carolina naar Chicago tijdens de Great Migration, en als oudste van vijf nog levende broers en zussen wist hij zich een plaats te verwerven in de arbeidersklasse. Van alle kinderen had hij in zijn professionele loopbaan het minst bereikt, maar hij speelde een centrale rol binnen de familie. Hij was 'de lijm', zoals een neef het noemde³, en hij leidde zijn eigen twee kinderen naar een nog betere toekomst. De anderen kwamen naar Fraser toe met hun problemen en hij was degene die de overlevering van de familie verhalen bewaakte en het meest zijn best deed om de grote clan te verbinden in successen, mislukkingen en tegenslagen. Met de laatste zinnen van haar speech op de Democratische Nationale Conventie in 2008 riep Michelle de kiezers op om haar man Barack tot president te verkiezen 'ter ere van de herinnering aan mijn vader en de toekomst van mijn dochters'. Later dat jaar, aan de vooravond van haar entree in het Witte Huis, zou ze ook nog zeggen dat ze zich wilde toeleveren op het openen van deuren voor anderen: 'Ik herinner me hoe hij met anderen meeleeft. Ik herinner me de woorden, zijn raadgevingen, de manier waarop hij leefde, en ik probeer dat elke dag te gebruiken bij het opvoeden van mijn kinderen. Ik wil dat hij voortleeft in hen. Hopelijk vormt het mij ook als first lady, want zijn medeleven en zijn kijk op de wereld bepalen wie ik ben, wie ik wil dat mijn dochters zijn en wat ik hoop voor de toekomst van dit land.'⁴

Frasers verhaal, en dat van haar, begint in het Chicago van de jaren dertig, toen elk kind dat deel uitmaakte van de eerste golf van de Great Migration leerde wat er van hem werd verwacht. Fraser leerde allerlei mogelijkheden en de voordelen van discipline en doorzettingsvermogen kennen, lessen die hij zou overdragen op Michelle en haar oudere broer Craig. Hij zou ook kennismaken met de belemmeringen waarmee de Afro-Amerikanen in Chicago halverwege de twintigste eeuw te maken

hadden, hoewel ze honderden kilometers verwijderd waren van het zuiden van de slavernij en Jim Crow (synoniem voor de rassenwetten).

Richard Wright, de auteur van de autobiografie *Black Boy*, kwam op een bitter koude dag in 1927 aan in Chicago, vooral omdat hij op zoek was naar werk. Hij was nog geen twintig jaar, hongerig en woog nog geen zestig kilo, wat de minimale gewichtseis was voor een post-medewerker. Hij had geen idee wat de toekomst zou brengen, maar hij wist zeker dat Memphis, waar hij 8 dollar per week verdiende als boodschappenjongen van een opticien en geen betere vooruitzichten had, hem niks meer te bieden had. ‘Ik kon mijn kans op een leven als zwarte man in het zuiden nu redelijk nauwkeurig uitrekenen,’ schreef hij, terugdenkend aan zijn beslissing om naar het noorden te trekken.⁵ Wrights blanke collega’s in Memphis lachten om zijn keuze, en toen de trein vanuit het zuiden Chicago binnenrolde, vond hij de stad er niet bepaald hoopgevend uitzien. Die eerste indruk ‘maakte me depressief, wanhopig en dreef de spot met al mijn fantasieën’, schreef hij.⁶ Toen hij was uitgestapt, zag hij echter dingen die hem opvrolijkten. Nog voordat hij het station uit was, zag hij dat een zwarte man een krant kon kopen ‘zonder te moeten wachten tot de blanke man was geholpen’. Hij zag zwarte en blanke inwoners resoluut rondlopen zonder acht te slaan op elkaar. Geen rassenangst, dacht hij. Maar voor een jonge zwarte man die geboren was nabij Natchez in Mississippi waren zelfs deze bemoedigende taferelen niet geruststellend: ‘Ik wist dat deze rare machinestad geleid werd door vreemde wetten en ik vroeg me af of ik ze ooit onder de knie zou krijgen.’⁷

Wright, en grote hoeveelheden andere migranten, zouden ontdekken dat de zegeningen van Chicago niet onverdeeld waren. Het gevoel van vrijheid was onbetwistbaar. Voor velen was het zelfs overweldigend. Veel regels waren anders, en beter. Trams hadden geen toegewezen plaatsen voor zwarten. Werk werd beter betaald. Goede openbare scholen lagen binnen handbereik, ook al zagen veel zwarte scholen zich door overbevolking gedwongen om dubbele diensten te draaien.⁸ Chicago had een rijk aanbod aan muziek, cultuur en religie, om nog maar niet te spreken van gokken, drank en bezigheden van minder respectabele aard. Enerzijds kwamen er zoveel mensen samen in de Afro-Amerikaanse districten, die gemarkeerd waren door

onzichtbare grenzen, dat het soms leek alsof er geen enkele ruimte was om te bewegen. Anderzijds ontstond er door de dicht opeengepakte South Side-gemeenschap kracht en motivatie en, voor sommigen, een gemeenschappelijk doel. De sociologen St. Clair Drake en Horace R. Cayton beschreven 'een stad binnen een stad' en vergeleken het kruispunt van 47th Street en South Parkway met een druk dorpsplein. In hun studie *Black Metropolis*, gepubliceerd in 1945, spraken ze over een 'voortdurende werveling van gezichten'. Op een doorsneeoctend zag je zwarte dokters, tandartsen, politieagenten, winkeliers en kantoorbeambten, maar ook kiosken die kranten verkochten die in handen waren van zwarten, zoals de *Defender*, *Bee*, *News Ledger* en *Metropolitan News*. Aan de ene kant lag een bibliotheek die vernoemd was naar dr. George Cleveland Hall, stafhoofd van Provident Hospital. Aan de andere kant stond het Regal Theater, waar onder anderen Cab Calloway, Louis Armstrong, Lena Horne, Duke Ellington, Lionel Hampton en Nat King Cole optraden.⁹ Vanaf 1939 werd het theater beheerd door een zwarte man, wat een aanzienlijke prestatie was voor die tijd. Terwijl de Harlem Renaissance van New York wegebde, kwam Chicago opzetten. Een schrijver doopte de South Side zelfs om tot 'de hoofdstad van zwart Amerika'.¹⁰

Vier jaar na de aankomst van Wright streek Fraser C. Robinson jr. neer in de South Side. Hij was naar het noordwesten getrokken vanuit een klein dorpje aan de kust van South Carolina, Georgetown genaamd - ter ere van koning George II, niet George Washington. Het plaatsje stond lokaal bekend om de rijstteelt, de houtmolens en de plantage-economie. Robinson was geboren in 1912, met een eenarmige vader die even dominant als succesvol was. Hij was een werknemer van een houtbedrijf en een zakenman die in het bezit was van een eigen woning die onderdeel was van een niet-gesegregeerd huizenblok. Slechts één generatie eerder, en talloze generaties daarvoor, leefde zijn familie nog in slavernij. Ontelbare Robinsons en hun verwanten waren eigendom van blanken. Toen de Burgeroorlog voorbij was en Abraham Lincoln de Emancipatieproclamatie had ondertekend, bleven ze voorgoed. Ze spraken nog steeds Gullah, een kenmerkende, op het Engels gebaseerde creoolse taal die afstamde van talen die uit West-Afrika waren meegebracht.

In Georgetown waren Afro-Amerikaanse kiezers tot 1900 in de

meerderheid, waarna de blanke bestuurders van het dorp besloten dat het genoeg geweest was. Het keerpunt kwam in september, toen honderden zwarte inwoners zich buiten de gevangenis verzamelden om te voorkomen dat een zwarte kapper genaamd John Brownfield gelyncht zou worden. Een blanke hulpsheriff had geprobeerd hem te arresteren omdat hij zijn *poll tax* niet had betaald. Daarbij ontstond een schermutseling, de hulpsheriff werd geraakt door een kogel uit zijn eigen wapen en een paar uur later overleed hij. Brownfield ging de gevangenis in op verdenking van moord. Toen het nieuws rondging dat blanken een lynchpartij organiseerden, kwamen maar liefst duizend zwarte inwoners samen bij de gevangenis en scandeerden 'Red John!' De demonstraties namen toe, en om de orde te herstellen vroeg de blanke burgemeester van Georgetown de gouverneur van de staat om soldaten te sturen.

Brownfield werd door de rechtbank schuldig bevonden en ter dood veroordeeld voor moord, terwijl hij samen met acht anderen ook nog schuldig werd bevonden aan misdaden in verband met de protesten. Blanke gemeenschapsleiders richtten een White Supremacy Club op en ontnamen veel zwarte inwoners hun kiesrecht omdat ze geen *poll tax* (hoofdelijke belasting) konden betalen of analfabeet waren. In 1902 waren slechts 110 van de 523 kiezers van de stad zwart. Hetzelfde gold voor plaatsen in andere zuidelijke staten. In 1896 waren in Louisiana zo'n 130.000 zwarte inwoners als kiezer ingeschreven. In 1904 waren dat er nog maar 1342. In Alabama had 2 procent van de in aanmerking komende zwarte mannen zich geregistreerd als kiezer en 'zij riskeerden ernstige represailles als ze probeerden gebruik te maken van hun stemrecht'.¹¹ Nu de blanke minderheid de touwtjes stevig in handen had, waren de vooruitzichten onverdeeld slecht. 'De blanken aan de macht maakten duidelijk dat er in Georgetown geen toekomst was voor ambitieuze zwarte mannen,' schreef Rachel Swarns in *American Tapestry*, een studie naar Michelle Obama's voorouders.¹²

Toen Fraser Robinson jr. tegen het einde van de jaren twintig klaar was met Howard High School zag hij zichzelf als 'een jongeman voor wie betere dingen in het verschieft lagen'.¹³ Anderen zagen hem ook zo. Als bekwame spreker en goede leerling zag hij een universitaire studie en misschien een carrière in de opkomende wereld van de elektrotechniek voor zich. Maar hij wist zeker dat hij dat niet zou berei-

ken als hij in Georgetown bleef, waar hij in een houtbedrijf werkte toen de Grote Depressie aanbrak. ‘Hij wilde een ander leven. Hij had hoge verwachtingen,’ herinnert zijn dochter Francesca zich.¹⁴ Toen een vriend naar Chicago vertrok, volgde Fraser al snel.

Het ging meteen mis voor de man die ooit Michelles veeleisende opa van vaders kant zou worden. Er was weinig werk in Chicago en Frasers baantjes leken altijd van korte duur te zijn. Hij zette de kegels klaar bij een bowlingbaan. Hij waste af. Hij werkte in een wasserij en nam alledaagse karweitjes voor zijn rekening als klusjesman.¹⁵ Hij beseftte al snel dat hij niet verder zou studeren en geen carrière zou maken in de elektrotechniek. Om als elektricien aan werk te komen, moest je lid zijn van een vakbond die Afro-Amerikanen weerde. Uiteindelijk kreeg hij een vaste baan bij de Works Progress Administration, een overheidsinstelling ten tijde van de Grote Depressie, maar hij moest nog steeds erg zuinig omspringen met zijn geld. Terwijl hij zijn leven in Chicago probeerde op te bouwen, nam hij afstand van de African Methodist Episcopal Church uit zijn jeugd en bezocht hij een kerk van de pinkstergemeente in de South Side, die de Full Gospel Mission heette. Daar kreeg hij verkering met LaVaughn Johnson, een toegewijd en vroom tienermeisje. Ze was de dochter van Phoebe Johnson en haar man James, een voormalige doopsgezinde predikant die eerder werkte als bediende in de slaapwagons van de Pullmantreinen en eigenaar was van een schoenmakerij. Na een rustige periode in de jaren twintig in Evanston in Illinois, verhuisden ze dikwijls om vast werk te kunnen vinden. De financiële druk zorgde voor problemen waar hun huwelijk niet tegen bestand was. James vertrok en Phoebe bleef in de South Side achter met hun zeven kinderen, van wie de oudste zevenentwintig en de jongste vijf was.¹⁶ LaVaughn ging nog steeds naar school, maar ging in haar vrije uren al snel samen met haar moeder werken in de huizen van blanke families. Ze deed de was en zorgde voor kinderen in Hyde Park, waar haar kleindochter Michelle zeventig jaar later een relatief luxe leven zou leiden.

Fraser en LaVaughn trouwden in oktober 1934. Hij was tweentwintig en woonde al drie jaar niet meer in South Carolina. Zij was negentien en was pas acht maanden klaar met haar middelbare school. In augustus 1935 kregen ze een zoon die ze Fraser C. Robinson

III noemden. Ondanks de Grote Depressie werd Chicago overspoeld door ongeschoolde zwarte arbeiders die naar de stad trokken op zoek naar iets wat op een toekomst leek. Het migratietempo was ontstellend. In 1910 was één op de vijftig inwoners van Chicago zwart; in 1940 was dat één op de twaalf. In die dertig jaar groeide de Afro-Amerikaanse bevolking van de stad tot 277.731 personen, een stijging van 530 procent. Ook na de Tweede Wereldoorlog bleef deze bevolkingsgroep groeien. Passagierstreinen brachten elke maand duizenden nieuwe inwoners naar het indrukwekkende station Illinois Central, dat uitzicht bood op de wolkenkrabbers van de binnenstad. Chicago werd de stad van brede schouders genoemd, niet de stad van open armen, en de overgrote meerderheid van de Afro-Amerikanen kwam terecht in het toch al zo dichtbevolkte deel van de South Side dat de Black Belt werd genoemd. Sommigen noemden het North Mississippi en weer anderen zagen het als Darkie Town.

Segregatie in de huisvesting was gebruikelijk. Jarenlang gebruikten blanke gemeenschapsleiders beperkende overeenkomsten en rasbewuste burgerorganisaties, die – en dat was beslist niet ironisch bedoeld – ‘verbeteringsorganisaties’ werden genoemd, om de zwarte bevolking weg te houden. Straatgeweld en intimidatie speelden ook een rol. De Federal Housing Administration, die in 1934 werd opgericht, weigerde hypotheek te verzekeren in buurten waar zwarte mensen woonden. Dit beleid, dat ‘redlining’ heette, leidde ertoe dat banken aan de meeste Afro-Amerikanen geen geld wilden lenen, waardoor het voor hen vrijwel onmogelijk was om een huis te kopen.¹⁷ In 1940, toen Michelles vader vijf was, woonde driekwart van Chicago’s zwarte bevolking in buurten die voor meer dan 90 procent zwart waren.¹⁸ Van de 935 censusgebieden in Chicago waren er 350 die geen enkele zwarte inwoner hadden. De woningen in de Black Belt waren erg beroerd en werden steeds krapper naarmate er meer Afro-Amerikanen uit het zuiden arriveerden. Om de nieuwkomers onderdak te kunnen verlenen en hun eigen zakken te vullen, bouwden huisbazen nieuwe panden op steeds kleinere stukken grond, vaak zonder sanitair, met huurprijzen die veel hoger waren dan die voor de blanke bevolking in andere delen van de stad.¹⁹

Door overbevolking en slechte riolering waren er meer zieken en sterfgevallen onder de zwarte bevolking van Chicago dan onder de

blanke inwoners. In 1940 kwam tuberculose vijf keer zo vaak voor onder de zwarte bevolking. Tegenover drie zwarte zuigelingen die vóór hun eerste verjaardag overleden, stonden twee blanke.²⁰ In 1945 was meer dan de helft van de Black Belt 'aangetast' door stadsplanners en taxateurs van onroerend goed.²¹ Gelijkheid was in het beste geval een illusie en in het slechtste geval bedrog. Dat wil niet zeggen dat Chicago niet hoopte op een betere toekomst, maar het was niet altijd makkelijk om de balans te vinden. Veel was tot mislukken gedoemd en dat zou nog altijd het geval zijn tijdens een groot deel van Michelles leven. Zoals Barack Obama zei over zijn schoonfamilie en hun leven in de jaren zestig: 'Zij kregen te maken met dezelfde zaken als andere Afro-Amerikaanse gezinnen in die tijd: zowel verborgen als openlijke vormen van racisme die hun inspanningen om iets te bereiken in het leven beperkten.'²²

Halverwege de jaren dertig, toen Michelles vader werd geboren, had de familie Robinson het niet breed. LaVaughn werd opnieuw schoonmaakster.²³ In juli 1937 kreeg ze Nomenee en later nog een derde zoon, John, die overleed toen hij nog een baby was.²⁴ Door de spanningen die steeds groter werden naarmate het decennium vorderde, begaf de ooit zo sterk begonnen relatie tussen Fraser en LaVaughn het plotseling. Tegen het einde van de jaren dertig had de oude Fraser genoeg van het huwelijk. Kort daarna had hij ook genoeg van Chicago, althans voorlopig. In maart 1941 nam hij dienst in het leger; hij gaf op dat hij ruim 1,70 meter lang was en bijna zeventig kilo woog. Op een formulier werd zijn burgerlijke staat omschreven als 'gescheiden, geen personen ten laste [sic]'.²⁵

LaVaughns leven werd steeds zwaarder. Ze woonde in East 57th Street, vlak bij State Street, toen ze in de bijstand terechtkwam, voordat ze een baan bij de overheid kreeg op het publicatiebureau van het federale ministerie van Landbouw. Haar zonen kwamen haar daar bezoeken. Met Fraser voorop stapten de jongens op een tram in noordelijke richting en ze stapten uit in het centrum. Ze gingen in een liftkooi omhoog en bezochten hun moeder in de ruimte waar ze de stencilmachine bediende. LaVaughn schakelde de hulp van vrienden en familie in toen haar jongens nog klein waren. Ze vertrouwde vooral op twee oudere vrouwen uit Georgetown, die soms Gullah spraken

als de kinderen meeluisterden.²⁶ Ze bleef ook nauw verbonden met haar kerk en nam de jonge Fraser en Nomenee op zondag mee naar de Full Gospel Mission. De kerk, die gehuisvest was achter een winkelpui, werd gekenmerkt door strenge regels en meeslepende muziek. ‘Als een kerk niet op en neer springt, bij wijze van spreken, voelt het voor mij niet alsof er een heilige geest aanwezig is,’ zei Nomenee, die het een fantastische ervaring noemde. Hij herinnerde zich nog hoe opgetogen hij was toen een dominee hem ‘mijn kleine predikant’ noemde en zei dat hij welbespraakt was. Over zijn moeder zei hij dat ze was opgegroeid in een zeer gelovig milieu en dat ze als volwassene altijd fatsoenlijk was en ‘heel erg veel bad’. Doordat LaVaughn een manier vond om haar geloof te laten samengaan met een zekere ambitie, slaagde ze erin om een winkel van het Moody Bible Institute in Chicago te runnen; ze was de eerste Afro-Amerikaanse vrouw die dit deed.²⁷ In 1958 gaf haar toen tweeëntwintigjarige zoon Fraser haar een bijbel voor Moederdag. Vijfenvijftig jaar later zou Michelle die bijbel vasthouden in de Blue Room bij de eedaflegging van Barack Obama voor zijn tweede ambtstermijn in het Witte Huis.

Hoewel er niet veel geld was, moedigde LaVaughn Fraser en Nomenee altijd aan in hun muzikale en artistieke bezigheden te investeren. ‘Als ze iets wilden leren, dan kregen ze daartoe de kans,’ zei haar zus Mary Lang.²⁸ Ze leerden zwemmen en schaatsen en wisten dat ze altijd hun huiswerk moesten maken. Geld was belangrijk, maar Nomenee herinnerde zich nog een voorval waarbij zijn moeder meer oog had voor zijn veiligheid dan voor de financiële situatie van het gezin. Voor Kerstmis kreeg hij een keer een set mallen in de vorm van Mickey Mouse, Donald Duck, Pluto en andere Disney-figuurtjes. ‘Ik vond het geweldig speelgoed, want je nam wat gips, haalde de mal eraf en liet alles hard worden. Je kon de figuurtjes vernissen en verven. Op een dag besloot ik dus dat ik zou doorgaan met figuurtjes maken. Ik had er ongeveer veertig op tafel staan. Ik kwam op het idee om ze te verkopen.’ Hij deed de beeldjes in een oude schoendoos en vroeg zijn moeder een kwitantieboekje voor hem te kopen. ‘Ik vertelde haar niet waar ik mee bezig was. Ik zei dat ik ging proberen een onderneming op te zetten. Ze moest alleen maar lachen.’²⁹

Terwijl zijn moeder aan het werk was, wandelde Nomenee door de buurt en klopte overal aan. ‘Ik zei: “Juffrouw, wilt u er misschien een-

tje kopen? 35 cent, of drie voor een dollar.” En dan zei ze natuurlijk: “Schat, kom eens kijken! Kijk dit kleine jongetje!” Zo verdiende ik ooit in een week tijd 13 dollar zoveel, een flink bedrag. Ik legde het op tafel neer voor mijn moeder.’ Geschokt vroeg ze hoe hij aan dat geld kwam. Nomenee zei dat hij met een bedrijfje was begonnen en Disney-figuurtjes verkocht, en dat zij zelf het kwitantieboekje voor hem had gekocht. LaVaughn was er niet van gediend. ‘Waag het niet om nog eens langs de deur te gaan. Straks word je nog ontvoerd,’ zei ze tegen haar zoon.³⁰ Dat was het einde van de verkooponderneming.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Fraser jr. uitgezonden naar Europa. Dat, volgens de verhalen van zijn kinderen, maakte hem sterker. Hij werkte met radio’s en werkte zich op in een gesegregeerde eenheid, jaren voordat president Harry Truman in 1948 militaire integratie eiste. ‘Ik denk dat hij in het leger eindelijk de kans kreeg om zijn deskundigheid en talenten te benutten. Hij had een zeker gevoel van autonomie,’ zei Francesca, zijn enige dochter, die lang na de oorlog in Chicago werd geboren. Fraser zou terugkeren naar de South Side, maar bewaarde jarenlang een bepaalde afstand tussen zichzelf en zijn gezin. ‘Hij kwam ongeveer eens per jaar langs om ons mee te nemen naar het circus. Verder zagen we elkaar niet,’ zei Nomenee, die zich uitstapjes naar de Railroad Fair in het hartje van Chicago en enkele bioscoopbezoeken herinnerde. Zijn vader woonde maar een paar straten verderop, maar hij had net zo goed aan de andere kant van de staat kunnen wonen. Zijn moeder wist waar hij woonde; de kinderen niet.³¹

Na Frasers tijd in het leger en toen hij alweer een aantal jaren in de South Side woonde, keerde hij terug naar zijn gezin, dat uiteindelijk werd uitgebreid met nog drie kinderen. Dat waren Andrew, Carlton en Francesca, die vernoemd was naar een vriendelijke Italiaanse vrouw die melk en eieren had bezorgd bij Fraser en andere zwarte Amerikaanse soldaten die vlak bij haar boerderij bivakkeerden.³² Hij was meer dan tien jaar weggeweest, maar keerde terug als een trotse man die zelfverzekerd en vaak streng was, en de orde handhaafde met sterke opvattingen over wat goed en slecht was. Het is geen toeval dat hij het tot adjudant in het leger had geschopt. Hij kon erg streng zijn voor de jongens, herinnerde Nomenee zich, die zei dat hij zijn vaders autoriteit vaker tartte dan zijn broer. Een keer, toen Nomenee nog maar een heel jonge tiener was, sloeg zijn vader hem met een zweep

omdat hij iets had misdaan dat hij zich nu niet meer voor de geest kon halen. Fraser junior kwam tussenbeide. ‘Hij hoorde me toevallig schreeuwen. Hij kwam binnen en zei: “Zo is het genoeg, papa. Zo is het genoeg.” Hij pakte zijn handen vast, zodat vader niet kon bewegen en zijn armen niet kon wegtrekken. Daarna werden we nooit meer geslagen.’³³ Toen hij jaren later zijn eigen kinderen moest opvoeden, weigerde Fraser III hun een pak voor de broek te geven. Dat liet hij aan zijn vrouw over.³⁴

Toen Fraser III en Nomenee opgroeiden, werd er van hen verwacht dat ze naast school ook gingen werken. ‘We moesten ook een bijdrage leveren. Het is niet dat we veel geld verdienden. Het hoorde gewoon bij mijn vaders systeem,’ zei Nomenee. Hij wist nog dat de ene jongen soms verantwoordelijk was voor de telefoonrekening, terwijl de andere voor het licht of de boodschappen moest zorgen. Een van Frasers eerste baantjes was melkjongen. Hij moest glazen flessen vol melk van het merk Wanzer Dairy (motto: ‘Wanzer on milk is like sterling on silver’) naar de voordeur van klanten sjouwen en de lege flessen weer mee terugnemen. Hij werkte op de paardenkar van een groenteboer en ook voor een hoedenmaker en een schoonmaakbedrijf.³⁵ Als zwemmer van het schoolteam de Sea Horses kon Fraser af en toe aan de slag als badmeester. Hij gaf zijn oude baantjes zo vaak mogelijk door aan Nomenee, die twee jaar jonger was. ‘We moesten wat zien te ritselen, in de positieve zin van het woord,’ zei Nomenee. ‘We moesten creatief zijn.’³⁶

LaVaughn was vastbesloten voor haar kinderen deuren te openen naar een grotere wereld. Halverwege de jaren veertig, toen Fraser ongeveer elf was, nam hij elke zaterdagochtend de bus naar het Art Institute of Chicago, een toonaangevend museum voor beeldende kunst aan Michigan Avenue.³⁷ Daar maakte hij kennis met de schilder- en beeldhouwkunst. Samen met zijn klasgenoten van wat destijds de Junior School heette, oefende hij zich in verschillende disciplines. Een van zijn docenten was Nelli Bar Wieghardt, een Duits-joodse beeldhouwer die de oorlog in Europa was ontvlucht. ‘Haar stijl was erg open en ze zocht altijd naar de sterke kanten van haar studenten en moedigde hen aan,’ zei Richard Hunt, een van haar andere zwarte studenten, die in hetzelfde jaar als Fraser was geboren.³⁸ ‘Meer